

Kennisplatform

ElektroMagnetische Velden

RIVM | TNO | DNV GL
GGD GHOR NEDERLAND
AGENTSCHAP TELECOM
ZONMW | MILIEU CENTRAAL

Kennisplatform Elektromagnetische Velden en Gezondheid

Jaarverslag 2018

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 Activiteiten in 2018

- 2.1 In gesprek met de maatschappij
- 2.2 Kennisberichten en memo's binnen themapijlers
- 2.3 Eerste indrukken en korte nieuwsberichten
- 2.4 Overige ondersteuning
- 2.5 Evaluatie Kennisplatform EMV 2015-2018

3 Kennisplatform EMV - onderdelen

- 3.1 Communicatieforum
- 3.2 Wetenschapsforum
- 3.3 Bestuur
- 3.4 Platformbureau

Bijlage 1

Activiteiten Kennisplatform in 2018

Bijlage 2

Overzicht bestuursleden in 2018

Bijlage 3

Financieel overzicht over verslagperiode

Bijlage 4

Organisaties Klankbordgroep EMV uitgenodigd in 2018

1 Inleiding

Het Kennisplatform Elektromagnetische Velden en Gezondheid (Kennisplatform EMV) is eind 2015 gestart met het groeperen van de kennis- en communicatieactiviteiten rond herkenbare thema's. In 2018 waren dat de themapijlers "Laagfrequente EMV" en "Radiofrequente EMV". Binnen deze themapijlers is er naast de meer bekende bronnen van EMV vanuit de elektriciteitsvoorziening (hoogspanningslijnen) en mobiele communicatie (zendmasten en mobiele telefoons) ook aandacht voor nieuwe technologie en specifieke situaties.

In de bestuursvergadering van 16 april 2015 is als het centrale thema van het Kennisplatform EMV in 2015-2019 overeengekomen:

"De samenleving helpen omgaan met technologische en maatschappelijke ontwikkelingen door het duiden van de kennis met aandacht voor keuzemogelijkheden voor overheden, burgers (die apparaten aanschaffen of in de buurt van bronnen wonen), ondernemers, onderwijs en onderzoek."

Het Kennisplatform EMV heeft als kerntaak:

- a. Het duiden van de wetenschap: het voorzien in wetenschappelijk gefundeerde informatie op het gebied van EMV en gezondheid. Uitgangspunt hierbij is dat de informatie voor professionals en burgers bruikbaar is voor een standpuntbepaling ten aanzien van EMV.

Additionele taken van het Kennisplatform EMV kunnen zijn:

- b. Het proactief en reactief adresseren van actuele maatschappelijke vragen over elektromagnetische velden, zodanig dat de maatschappij in brede zin waaronder burgers, pers, professionals van overheden en bedrijfsleven, daarvan kennis kan nemen en gebruik kan maken. Waar mogelijk, wordt tevens proactief een handelingsperspectief in beeld gebracht. Het Kennisplatform EMV fungeert niet als actief hulpverlenende instantie.
- c. Het organiseren en faciliteren van interactie tussen relevante stakeholders om verschillen in visies en interpretaties te verhelderen. Deze interactie vindt plaats in algemene zin in de Klankbordgroep, en meer specifiek voor bepaalde deelonderwerpen in ad-hoc denkgroepen (gevormd uit vertegenwoordigers van de KP-deelnemers en van de stakeholders, eventueel aangevuld met andere deskundigen). De denkgroepen zijn niet alleen belangrijk voor reflectie en formulering van interpretaties, maar vooral ook om mogelijke handelingsperspectieven in beeld te brengen. Hieruit kunnen voorstellen voor acties volgen, die aan het Bestuur van het Kennisplatform EMV worden voorgelegd.

Het Kennisplatform EMV stelt zich ten doel deze taken op objectieve wijze te vervullen, onafhankelijk van belangen van bedrijfsleven, maatschappelijke groeperingen en vigerend overheidsbeleid. Het Kennisplatform EMV en alle deelnemende organisaties gebruiken hun netwerk en middelen om de berichten en overige informatie van het Kennisplatform EMV publiek te maken om een zo breed mogelijke doelgroep te bereiken.

Het Kennisplatform EMV streeft ernaar om informatie te leveren die past binnen de actuele maatschappelijke informatiebehoefte en wetenschappelijke ontwikkelingen. Producten kunnen bestaan uit kennisberichten (over een "breed" onderwerp, mede gebaseerd op maatschappelijke reflectie), memo's, eerste indrukken (over een recente publicatie of een deelonderwerp) en videofilmpjes. Daarnaast zal worden geïnventariseerd of andere vormen van publiekscommunicatie effectief kunnen worden ingezet. Alle informatie wordt gepubliceerd op de website.

2 Activiteiten in 2018

In 2018 lag de nadruk binnen het Kennisplatform EMV op publicatie van de nieuwe berichten die in 2017 en 2018 zijn opgesteld op de nieuwe website van het Kennisplatform. In 2017 is een begin gemaakt met het volledig herzien van de structuur van de website, zodat de informatievoorziening beter aansluit bij de maatschappelijke behoefte. Het bleek noodzakelijk te zijn een volledig nieuwe website hiervoor in te richten, die tegelijkertijd is aangepast aan moderne eisen.

De nieuwe website is online gegaan in juli 2018.

Oorspronkelijk is het Kennisplatform opgericht om professionals te ondersteunen bij hun communicatie over EMV, maar enkele jaren geleden is besloten om de maatschappij als geheel als doelgroep te beschouwen. Dit betekent dat de vorm van de informatievoorziening daarop afgestemd moet zijn: eenvoudige, korte gemakkelijk toegankelijke informatie in plaats van papieren kennisberichten. Er is gekozen voor een vraag- en antwoord-structuur. Professionals zijn hier ook bij gebaat, omdat zij de informatie niet meer hoeven te vereenvoudigen in hun communicatie.

De inhoudelijke activiteiten werden in 2018 ingedeeld in twee themapijlers. De themapijlers zijn:

- Laagfrequente EMV (bijvoorbeeld van elektriciteitsnetwerken)
- Radiofrequente EMV (bijvoorbeeld mobiele telefonie en overige draadloze communicatie).

2.1 In gesprek met de maatschappij

Klankbordgroep Elektromagnetische Velden en Gezondheid

De Klankbordgroep EMV is opgericht om te signaleren welke vragen er spelen in de maatschappij en om de producten van het Kennisplatform daaraan te toetsen. De Klankbordgroep bestaat uit landelijke organisaties die opkomen voor specifieke belangen van bijvoorbeeld burgers, bedrijven, werknemers, werkgevers en overheid, maar geen onderdeel uitmaken van het Kennisplatform. Met ingang van 2016 worden er in de bijeenkomst geen inhoudelijke wetenschappelijke onderwerpen besproken; dat gebeurt in voorkomende gevallen in denkgroepen binnen de themapijlers.

De bijeenkomst van de Klankbordgroep EMV op 29 maart 2018 stond vooral in het teken van de nieuwe vorm van informatievoorziening via de website om beter aan te sluiten bij de informatiebehoefte over EMV en gezondheid van burgers en professionals. Er werd een demonstratie van de website gegeven die op dat moment nog in ontwikkeling was.

Daarnaast werden de geplande activiteiten voor 2018 (samengevat in een concept-Jaarplan) voorgelegd aan de Klankbordgroep. Voor de drie nieuwe onderwerpen, inductiekoken, 5G en HVDC, werd de bijeenkomst benut als een denkgroep: tijdens de vergadering bij de deelnemers geïnventariseerd welke vragen zij hebben over deze onderwerpen, zowel vanuit hun eigen organisatie als persoonlijk als burger/consument. Deze input is meegenomen bij het opstellen van de informatie over deze onderwerpen.

Ook werden de activiteiten in 2017 toegelicht.

Uitwerking maatschappelijke informatiebehoefte

Eind 2016 is er een beperkt consumentenonderzoek uitgevoerd om een beter beeld te krijgen van de vragen, opvattingen en zorgen die leven binnen de bevolking rondom EMV en gezondheid. Zowel uit diverse gesprekken als uit dit onderzoek volgde dat de bevolking en professionals vooral behoefte hebben aan gemakkelijk leesbare en toegankelijke informatie via de website, bij voorkeur in de vorm van vragen en (korte) antwoorden.

2.2 Kennisberichten en memo's binnen themapijlers

2017: nieuwe vorm van berichten en nieuwe werkwijze binnen platform

In 2016 is gestart met het opstellen van twee nieuwe kennisberichten en een nieuw memo. Door de inzichten uit maatschappelijke verkenningsgesprekken en het consumentenonderzoek is in 2017 besloten om deze kennisberichten en memo niet als "pdf-versies" te publiceren, maar om te zetten in web-based vragen en antwoorden die aansluiten bij de informatiebehoefte (wat zijn de vragen) en de behoefte aan begrijpelijke en eenvoudig toegankelijke informatie gericht op burgers. Het omzetten in een nieuwe structuur en de vereenvoudiging van informatie besloeg het grootste deel van de inspanningen in 2017 en begin 2018.

De in 2017 geïntroduceerde andere werkwijze binnen de fora, tussen de fora en tussen de deelnemers met als doel de nieuwe vorm van berichtgeving efficiënter uit te voeren is in 2018 voortgezet. De samenwerking tussen Wetenschapsforum en Communicatieforum is verbeterd, door al in een vroeg stadium de vraag "hoe communiceer je deze informatie naar de maatschappij" centraal te stellen. Het begrijpelijk maken van de informatie voor een grotere doelgroep (de maatschappij als geheel) betekent ook dat extra zorgvuldige afwegingen noodzakelijk zijn om de wetenschappelijke correctheid zoveel mogelijk in stand te houden zonder "toe te geven" op de leesbaarheid.

Discussiepunt hierbij was in 2018 het gebruik van het woord "straling" in plaats van "velden". Hoewel "elektromagnetische velden" wetenschappelijk gezien de juiste term is, blijken mensen op internet ruim 10 keer vaker te zoeken met de zoektermen "elektromagnetische straling" of kortweg "straling". Omdat de vindbaarheid van de website essentieel is, is in overleg besloten om op de pagina's met basisvragen vaker het woord "straling" of "elektromagnetische straling" te gebruiken. In alle nieuw gepubliceerde informatie is dit al toegepast. Gaandeweg zal ook in eerder gepubliceerde informatie de term "straling" gebruikt gaan worden.

Themapijler "Laagfrequente EMV"

Het brede kennisbericht "Elektriciteit in en om het huis" is gepubliceerd op de website met eenvoudige infographics. Dit bericht verschaft inzicht in waar en hoe mensen worden blootgesteld aan EMV van bronnen samenhangend met de elektriciteitsvoorziening, hoe sterk de velden bij deze bronnen zijn en wat er bekend is over mogelijke gezondheidsrisico's bij deze bronnen. Ook wordt het verschil tussen de blootstellingslimiet (100 microtesla) en de voorzorgswaarde (0,4 microtesla) toegelicht.

De vragen en antwoorden bij "Elektriciteit in en om het huis" zijn ook gericht op het geven van ondersteunende informatie ten behoeve van gemeenteambtenaren en van professionals die ook EMV-vragen vanuit de bevolking krijgen, zoals installateurs, call center medewerkers, consumentenorganisaties en leveranciers van consumentenapparatuur. Er is voor gekozen om iedereen dezelfde basisinformatie te geven. Er kan in 2019 een apart onderwerp ("tegel") "Informatie voor professionals/specifieke doelgroepen" worden toegevoegd.

Een in 2018 volledig nieuw opgezet en afgerond onderwerp is "elektrisch koken". Oorspronkelijk was dit bericht gericht op inductiekoken, omdat deze manier van koken gebruik maakt van magnetische velden. Later werd besloten de informatie uit te breiden tot alle elektrische kooktechnieken (inclusief de magnetron). Doordat steeds meer nieuwe en gerenoveerde woningen zonder gasaansluiting worden gerealiseerd, zullen mensen steeds meer elektrisch gaan koken. Dit bericht geeft inzicht in de velden die deze kooktoestellen opwekken. (NB. Begin 2019 is er een denkgroep over elektrisch koken geweest, die aanbevelingen heeft gedaan om de gepubliceerde teksten nog wat verder aan te scherpen.)

Een ander volledig nieuw opgezet en afgerond onderwerp is hoogspanning met gelijkstroom (HVDC, high voltage direct current). In Nederland zijn tot nu toe alleen zeekabels uitgerust als HVDC. In de nabije toekomst kunnen ook op land hoogspanningsverbindingen uitgevoerd worden als HVDC, vooral bij grote afstanden. Hierbij ontstaan geen wisselvelden (zoals bij de huidige verbindingen) maar statische velden.

Naast uitleg over wat HVDC is, is informatie over statische magnetische velden (blootstellingslimieten en gezondheidseffecten) toegevoegd.

Voor het memo "Werken met en ondergaan van MRI" is gestart met het verzamelen en doornemen van wetenschappelijke publicaties. De NVMBR denkt mee over de te beantwoorden vragen, zowel vanuit hun directe achterban (o.a. MRI-medewerkers) als vanuit cliënten waar hun achterban mee te maken heeft: mensen die MRI ondergaan. Dit memo wordt in 2019 afgerond.

Themapijler "Radiofrequente EMV"

Het brede kennisbericht "Mobiele communicatie en gezondheid" is gepubliceerd op de website met eenvoudige infographics. Dit bericht geeft een overzicht en update van de informatie die de afgelopen jaren door het Kennisplatform is opgesteld over elektromagnetische velden van mobiele telefoons en zendmasten. Dit gaat om mogelijke gezondheidseffecten, maar ook over blootstellingslimieten, regels ten aanzien van plaatsing van masten en metingen.

De vragen en antwoorden bij "Mobiele communicatie en gezondheid" zijn ook gericht op het geven van ondersteunende informatie ten behoeve van gemeentebambtenaren en van professionals die ook EMV-vragen vanuit de bevolking krijgen, zoals installateurs, call center medewerkers, consumentenorganisaties en leveranciers van consumentenapparatuur. Er is voor gekozen om iedereen dezelfde basisinformatie te geven. Er kan in 2019 een apart onderwerp ("tegel") "Informatie voor professionals/specifieke doelgroepen" worden toegevoegd.

Een volledig nieuw en afgerond onderwerp is 5G. Er is nog geen 5G-netwerk in Nederland, maar er zijn al veel vragen en zorgen over dit onderwerp. In 2018 was er veel aandacht van de media voor 5G. Dit bericht beantwoordt de belangrijkste vragen ten aanzien van blootstellinglimieten, gezondheid, aantallen antennes en vergelijking met andere netwerken. In de toekomst kan deze informatie verder worden aangevuld.

Memo "Nieuwe technieken waarbij EMV een rol speelt"

Binnen het onderwerp "Nieuwe technieken" op de website is in 2018 informatie gepubliceerd over de thema's: draadloze verbindingen in huis, een energiezuinig huis en elektrisch vervoer. Dit memo was oorspronkelijk ondergebracht in een separate pijler. De onderwerpen vallen zowel in de themapijler "Laagfrequente EMV" als in de themapijler "Radiofrequente EMV". Aan deze informatie kunnen eventueel later andere thema's worden toegevoegd door de modulaire opzet.

2.3 Eerste indrukken en korte nieuwsberichten

Voorlichting staat of valt met snelle en accurate informatievoorziening. Het Kennisplatform heeft in 2018 door middel van verspreiding van 5 Eerste indrukken (zie Bijlage 1) gezorgd voor snelle informatie voor de professionals. Hierdoor hebben zij snel een toelichting gekregen op de wetenschappelijke, technische en maatschappelijke achtergronden van wetenschappelijke publicaties en overige berichten in de media. Eerste indrukken hebben een belangrijke rol bij het inhoudelijk actueel houden van de uitgebrachte kennisberichten.

Het Kennisplatform stelt eerste indrukken op over:

- Publicaties die nieuwe inzichten geven over gezondheidseffecten van elektromagnetische velden;
- Publicaties die bestaande inzichten bevestigen, maar opvallend goed zijn uitgevoerd;
- Publicaties waarover in de media wordt bericht;
- Publicaties waarover een deelnemer in het Kennisplatform een bericht wenst.

In principe stelt het Kennisplatform daarbij een eerste indruk op die desgewenst verder uitgewerkt wordt tot een uitgebreider bericht. Met behulp van deze combinatie van berichten worden professionals snel

geïnformeerd en worden kennisberichten over onderwerpen actueel gehouden. De aan het Kennisplatform deelnemende organisaties beoordelen daarvoor dagelijks wetenschappelijke publicaties.

Één van de eerste indrukken ging over het advies van de Gezondheidsraad in april, waarin de Gezondheidsraad de staatsecretaris van Infrastructuur en Waterstaat in overweging gaf om voorzorg toe te passen op langdurige blootstelling aan magneetvelden van het hele elektriciteitsnetwerk. Dit leidde tot zeer veel vragen, zowel van professionals als van mensen die vlak bij transformatorhuisjes of hoogspanningskabels wonen. Het Kennisplatform heeft daarom in het verlengde van het advies, de eerste indruk en de kabinetsreactie op het advies, in juni antwoorden op een aantal veelgestelde vragen op de website toegevoegd.

Daarnaast zijn in 2018 vier korte nieuwsberichten op de website geplaatst die naar het oordeel van het Kennisplatform belangrijk kunnen zijn voor professionals.

2.4 Overige ondersteuning

Naast de Kennisberichten, Memo's en Eerste Indrukken biedt het Kennisplatform ook ad-hoc ondersteuning bij vragen vanuit de maatschappij (zie Bijlage 1). In 2018 is meegewerkt aan cursussen (basiscursussen over antennevraagstukken; PAO-Techniek cursussen over EMV), is ondersteuning geboden bij concrete vragen van overheden (Ministeries en gemeenten) en zijn diverse vragen vanuit de bevolking via het Kennisplatform EMV afgevangen en zoveel mogelijk doorgeleid naar de daarvoor geëigende organisaties. Ook is medewerking verleend aan een aantal publicaties in de media.

2.5 Evaluatie Kennisplatform EMV 2015-2018

De huidige financiering van het Kennisplatform EMV loopt tot eind september 2019. Voor het eind van die periode dient een besluit te worden genomen over het al dan niet continueren van het Kennisplatform EMV en de financiering. De Stichting Onafhankelijk Fonds NL heeft KWINK groep opdracht gegeven het Kennisplatform EMV te evalueren om een adequate basis voor deze besluitvorming te bieden. Deze evaluatie heeft plaatsgevonden tussen april en september 2018. De evaluatie richtte zich op de activiteiten, producten en opbrengsten, de doelmatigheid, doeltreffendheid en maatschappelijke meerwaarde en de maatschappelijke ontwikkeling in de periode 2015-2019 en mogelijke verbeterpunten in opzet en werkwijze. Verschillende leden van het bestuur, fora en bureau van het Kennisplatform, deelnemers en toehoorders van Klankbordgroep en denkgroepen en derden hebben meegewerkt aan deze evaluatie.

Een van de conclusies was dat het Kennisplatform duidelijk maatschappelijke meerwaarde heeft. Gezien de blijvende of mogelijk zelfs stijgende maatschappelijke aandacht voor EMV en gezondheid zal deze maatschappelijke meerwaarde ook in de toekomst gehandhaafd blijven. Deze maatschappelijke meerwaarde is de belangrijkste reden van het bestaan van het Kennisplatform. Dit rapport biedt aanknopingspunten om het Kennisplatform verder te ontwikkelen en onderschrijft de veranderingen die de afgelopen jaren al zijn ingezet, met name omtrent de vernieuwde werkwijze en het aanbieden van de informatie op de website.

3 Kennisplatform EMV - onderdelen

3.1 Communicatieforum

In het Communicatieforum zitten vertegenwoordigers van alle deelnemende organisaties, van sommige organisaties zijn er meerdere personen betrokken vanwege de verschillende expertises. Voorzitter van het forum is dr. F. (Fred) Woudenberg, werkzaam bij de GGD Amsterdam.

Het Communicatieforum heeft binnen het Kennisplatform een centrale rol bij de signalering van maatschappelijke vragen die zwaar wegen bij het bepalen van onderwerpen voor publicaties en activiteiten. De leden van het Communicatieforum functioneren als linking pin tussen het Kennisplatform en de deelnemende organisaties en vormen een belangrijk klankbord bij de totstandkoming van de communicatiewijze van het Kennisplatform.

In 2018 heeft het Communicatieforum zich gericht op:

- Werken aan de vindbaarheid van de informatie op de website, aansluiting bij woordgebruik van mensen die informatie zoeken
- Werken volgens de "nieuwe aanpak": bredere en meer toegankelijke benadering van verschillende thema's, vormen van communicatie in relatie tot de beoogde doelgroep
- Meer samenhang tussen de verschillende berichten
- Verbeteren van de samenwerking met het Wetenschapsforum, communicatieve boodschap en vorm in vroeg stadium centraal stellen en gezamenlijk de informatie vaststellen.

Daarnaast heeft het communicatieforum zich bezig gehouden met de communicatieve voorbereiding van de diverse berichten (zie Bijlage 1).

3.2 Wetenschapsforum

Het Wetenschapsforum is het wetenschappelijk geweten van het Kennisplatform. Het zorgt voor de inhoudelijke kennis en houdt de stand van de wetenschap bij. Daarbij wordt speciaal gelet op de relevantie voor de Nederlandse situatie en wordt aangesloten bij vraagstukken over mogelijk handelingsperspectief. Voorzitter van het forum is prof. dr. R. (Rob) Hoppe, emeritus hoogleraar Policy & Knowledge, Universiteit Twente. De voorzitter is niet verbonden aan een van de in het kennisplatform deelnemende organisaties.

De afzonderlijke leden, elk vertegenwoordiger van hun eigen organisatie, zorgen ervoor dat de relevante inhoudelijke kennis van de organisaties binnen het Kennisplatform gedeeld wordt en streven naar overeenstemming over de duiding van de wetenschap en de maatschappelijke relevantie ervan.

Hoewel de Gezondheidsraad geen deelnemer is aan het Kennisplatform, is de Commissie Elektromagnetische Velden van de Gezondheidsraad als adviseur betrokken bij het Wetenschapsforum. Deze Commissie is ervaren in het beoordelen van wetenschappelijke informatie op het gebied van elektromagnetische velden. Het Kennisplatform overlegt de duiding van de wetenschappelijke ontwikkelingen met de Gezondheidsraad. Het Kennisplatform kan daarbij in reactie op nieuwe informatie of wetenschappelijke ontwikkelingen de Gezondheidsraad vragen om advies of nadere toelichting.

Het Wetenschapsforum heeft ook in 2018 aan kennisberichten, memo's en eerste indrukken gewerkt (zie Bijlage 1). Daarnaast gaf het Wetenschapsforum ook antwoord op vragen die gesteld werden vanuit deelnemende organisaties. De samenwerking met het Communicatieforum werd verbeterd, waarbij het Wetenschapsforum nadrukkelijk de wetenschappelijke correctheid van de informatie als doelstelling heeft gehanteerd, gezien de verschuiving naar begrijpelijker en makkelijk leesbare informatie. Hierbij is ook een verantwoording opgesteld waarom er voor gekozen is de wetenschappelijk niet altijd juiste term "straling" te gebruiken op de website.

3.3 Bestuur

Het bestuur van het Kennisplatform bestaat uit bestuursleden van deelnemende organisaties, waardoor tijdens de bijeenkomsten draagkrachtige afspraken kunnen worden gemaakt. De bestuursleden zijn benoemd door de Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu. De voorzitter van het Kennisplatform is mr. dr. A.G.J.M. (Ton) Rombouts, tot 1 oktober 2017 burgemeester van 's-Hertogenbosch. Een overzicht van de bestuursleden in 2018 is opgenomen in Bijlage 2.

Naast de periodieke overleggen is het bestuur aanwezig geweest bij de bijeenkomst van de Klankbordgroep in 2018.

3.4 Platformbureau

Het Platformbureau is gehuisvest bij het RIVM te Bilthoven en is inhoudelijk verantwoording verschuldigd aan het bestuur van het Kennisplatform. Het bureau bestaat uit enerzijds structurele capaciteit die gehuisvest is bij het RIVM en anderzijds uit ondersteunende experts die werkzaam zijn bij de aan het Kennisplatform deelnemende instellingen. Het bureau staat sinds januari 2016 onder leiding van de algemeen secretaris, dr. ir. M.A.M. (Monique) Beerlage.

Het bureau heeft afspraken gemaakt met de deelnemende organisaties over de ondersteuning. In 2018 was dit onder andere bij het voorbereiden van 5 eerste indrukken, verscheidende kennisberichten en memo's en beantwoorden van de diverse ondersteuningsvragen.

Om het Kennisplatform te helpen haar doelen te bereiken heeft het Platformbureau een aantal taken:

- Het ondersteunen van bestuur en de fora. Hierbij valt te denken aan onder andere het organiseren van de vergaderingen en het zorgen van verslaglegging hiervan, de communicatie tussen de verschillende groepen van het Kennisplatform en het (laten) beantwoorden van vragen die binnenkomen via de verschillende deelnemende organisaties.
- Het schrijven en redigeren van teksten en eerste indrukken.
- Het beheer van de website van het Kennisplatform en het actueel houden van de informatie op de website.
- Het ontwikkelen van infographics om de informatie te verduidelijken
- Het organiseren van bijeenkomsten van eventuele Denkgroepen voor maatschappelijke reflectie op bepaalde thema's.
- Het organiseren van de Klankbordgroepbijeenkomst. Er wordt naar gestreefd om de Klankbordgroep eens per jaar bijeen te laten komen. De deelnemende klankbordgroeporganisaties kunnen zelf onderwerpen voorstellen. Op basis hiervan wordt vastgesteld welke vragen die in de maatschappij spelen prioriteit krijgen op de Klankbordgroepbijeenkomst, de daaraan verbonden activiteiten zoals de denkgroepen of bij het schrijven van kennisberichten.
- Het Platformbureau is het contactpunt voor media die vragen hebben over EMV of over verschenen kennisberichten over EMV.

Bijlage 1

In onderstaande tabel is een overzicht weergegeven van producten en activiteiten van het Kennisplatform EMV in 2018. Dit overzicht geeft een indicatie van het werkgebied van het Kennisplatform EMV en de verdeling over de verschillende onderwerpen. Tevens wordt onderscheid gemaakt in producten conform het Jaarplan 2018, interne activiteiten binnen het Kennisplatform en overige (externe) activiteiten.

Bij elk product of activiteit staat aangegeven bij welke themapijler de activiteit behoort (L: laagfrequente velden; R: radiofrequente velden) en een toelichting indien relevant.

Op de kwaliteit van de producten wordt toegezien door de in het Kennisplatform deelnemende organisaties.

Activiteiten	Pijler	Status / toelichting
Producten Jaarplan 2018		
Publicatie kennisbericht (KB) "Elektriciteit in en om het huis"	L	Afgerond
Informatie bij KB "Elektriciteit in en om het huis" voor gemeenten toevoegen	L	Deels gerealiseerd, wordt nog aangevuld na publicatie advies mogelijke verbreding/wijziging beleid in 2019. Mogelijk aparte route maken via 10 ^e tegel "informatie voor professionals"
Ondersteunende info professionals elektriciteit	L	Deels gerealiseerd, wordt verder verwerkt in 10 ^e tegel "informatie voor professionals"
Publicatie KB "Mobiele communicatie en gezondheid"	R	Afgerond
Ondersteunende info professionals telecom	R	Deels gerealiseerd. Mogelijk aparte route maken via 10 ^e tegel "informatie voor professionals"
Publicatie memo "Nieuwe technologie"	L/R	Afgerond met thema's "draadloze technologie in huis", "een energiezuinig huis" en "elektrisch vervoer"
Opstellen memo "Werken met en ondergaan van MRI"	L	Is gestart, vragenlijst met NVMBR-achterban opgesteld, afronding in 2019.
Opstellen memo "Koken met inductie"	L	Breder bericht "Elektrisch koken" (inductie/keramisch/halogenen/elektrisch/magnetron) is afgerond
Opstellen memo "gelijkspanning – HVDC"	L	Afgerond
Opstellen memo "5G"	R	Afgerond
Eerste indruk: "Gezondheidsraad geeft in overweging om voorzorg toe te passen op langdurige blootstelling aan magneetvelden van het hele elektriciteitsnetwerk"	L	Afgerond
Eerste indruk: "Nieuwe Netkaart hoogspanningslijnen: indicatieve magneetveldzones gewijzigd"	L	Afgerond
Eerste indruk: "Nieuw soort onderzoek naar elektrogevoeligheid in het dagelijks leven laat wisselende resultaten zien"	L/R	Afgerond
Eerste indruk: "NTP onderzoek naar tumoren bij ratten en muizen na blootstelling aan zendsignalen mobiele telefoons"	R	Afgerond
Eerste indruk: "Onderzoek naar geheugen en mobiele telefoongebruik"	R	Afgerond (geschreven in 2018, op de website in 2019)
Veelgestelde vragen en antwoorden over het advies Gezondheidsraad	L	Afgerond
Nieuwsbericht: "Kabinetsreactie advies Gezondheidsraad"	L	Afgerond
Nieuwsbericht: "Consultatieronde voor nieuwe ICNIRP blootstellingslimieten radiofrequente velden"	R	Afgerond
Nieuwsbericht "Documentaire over ervaringen elektrogevoeligen (Ubiquity)"	L/R	Afgerond
Nieuwsbericht: "Verkennde metingen bij elektrische apparaten"	L	Afgerond

Interne activiteiten		
Opzet en realisatie nieuwe website	L/R	Diverse activiteiten bouw nieuwe website en opstellen infographics
Bijeenkomsten Wetenschapsforum	L/R	4
Bijeenkomsten Communicatieforum	L/R	4
Gezamenlijke bijeenkomsten Wetenschaps- en Communicatieforum	L/R	2 (bespreking voortgang berichten en website, afspraken schrijfgroepen; afronding details nieuwe berichten)
Bestuursvergaderingen	L/R	2 bijeenkomsten en 1 schriftelijke ronde
Evaluatie Kennisplatform 2015-2018	L/R	Ondersteuning Stichting en Bureau Kwink
Overige (externe) activiteiten		
Klankbordgroepbijeenkomst	L/R	Onderwerpen: bespreking concept Jaarplan, Denkgroep 3 nieuwe onderwerpen (5G, inductiekoken en HVDC), opzet website en inbreng deelnemers
Steunpunt Hoogspanningslijnen voor gemeenten	L	Helpdesk
Ondersteuning bij cursussen "Antennevraagstukken" Antennebureau	R	Presentaties
Ondersteuning bij cursussen "Blootstelling aan EMV" PAO Techniek	L/R	Presentaties
Ondersteuning GGD bij infoavond over radartoren gemeente Lingewaal	R	Bijwonen infoavond, gezondheid algemeen en elektrogevoeligheid
Media: beantwoording vragen over 5G en blootstellingslimieten (n.a.v. artikel AD)	R	Radiointerviews EenVandaag en BNR Nieuwsradio. Telefonische interviews NOS op 3, NOS Nieuws, Volkskrant, Parool, Utrechts Nieuwsblad
Media: beantwoording vragen over advies Gezondheidsraad hoogspanningslijnen	L	TV-interviews voor NOS Journaal en RTL Nieuws. Telefonische interviews Volkskrant en Trouw
Media: beantwoording vragen over ondergrondse kabels	L	TV-interview voor RTL Nieuws
Media: beantwoording van vragen over bouw huizen bij hoogspanningslijnen	L	TV-interview RTL Nieuws. Telefonisch interview Eindhovens Dagblad
Media: beantwoording vragen over stralingswerende zwangerschapskleding	R	Telefonisch interview EditieNL
Media: beantwoording vragen n.a.v. film Ubiquity over elektrogevoeligheid	L/R	Telefonisch interview EenVandaag
Media: beantwoording vragen over stralingswerende broek	R	Trouw
Media: beantwoording vragen over 5G	R	o.a. Dagblad van het Noorden
Media: beantwoording vragen over EMV	L/R	De Volkskrant
Diverse vragen aan het Kennisplatform EMV	L/R	Eerste afvang, doorgeleiding naar deelnemers/organisaties

Bijlage 2

Overzicht bestuursleden in 2018

Voorzitter

Mr dr A.G.J.M. Rombouts

Deelnemer

Agentschap Telecom
GGD GHOR Nederland

DNV-GL

Milieu Centraal

RIVM

TNO

ZonMw

Bestuurslid

mr drs P.A. Spijkerman

dr H.A.M. Backx

(plv. A. van Iersel)

P. Vaessen

V. Dalm

Dr. Ir. B.P. Loos

E. Peeters

Henk Smid

(plv. dr ir J.O. de Boer / R. Manna MSc)

Bijlage 3

Financieel overzicht over verslagperiode (onder voorbehoud accountantscontrole)

In de begroting voor de activiteiten in 2018 werd uitgegaan van de oorspronkelijke afspraken die door de Stichting Onafhankelijk Fonds Kennisplatform Nederland werden gemaakt met de financiers:

- Rijksoverheid (ministeries I&M en EZ samen)	EUR	420k
- Energienetwerkbeheerders (via Netbeheer Nederland)	EUR	350k
- Telecomproviders (KPN, Vodafone, T-mobile, Tele2 samen)	EUR	80k
- Totaal budget	EUR	850k

Van dit bedrag werd voor de Stichting Onafhankelijk Fonds Kennisplatform Nederland EUR 45k gereserveerd voor de realisatie van de evaluatie van het Kennisplatform EMV 2015-2018, alsmede onkosten en vergoedingen. Het totaal budget voor het Kennisplatform EMV was hiermee EUR 805k.

Overzicht 2018

		Indicatief Budget (EUR)	Realisatie
1	Bureau: Capaciteit, huisvesting en materiele kosten	215.000	246.252
2	Ondersteuning Communicatieforum	70.000	51.039
3	Ondersteuning Wetenschapsforum	110.000	104.617
4	Vacatiegelden plus onkosten voorzitter	24.000	24.594
5	Organisatiekosten Klankbordgroep EMV, conferenties, vergaderingen, publicaties	40.000	2.480
6	Basisregeling deelname aan Kennisplatformactiviteiten - toonbankvragen - beoordeling publicaties	321.000	198.010
7	Elektronische Werkomgeving en voorbereiding nieuwe website en ICT structuur	25.000	45.507
	Totaal	805.000	672.499

- Ad 1 Extra inspanningen bureau door opvallend veel media-aandacht. Tevens werkzaamheden door bureau uitgevoerd die belegd waren binnen basisregeling (post 6)
- Ad 2 Secretaris CF is tevens forumdeelnemer, overlap van werkzaamheden
- Ad 5 In 2018 geplande denkgroep is doorgeschoven naar 2019; verder geen denkgroepen georganiseerd (in overleg met fora, geen thema's geïdentificeerd). Alle vergaderingen zijn bij de deelnemers gehouden, daarom geen kosten voor zaalhuur e.d.
- Ad 6 Zie ook posten 1 en 3. Tevens veel minder kosten door langdurige afwezigheid enkele deelnemers en invulling vertegenwoordiging vanuit deelnemers
- Ad 7 De website is volledig vernieuwd en moest in de loop van 2018 grote herzieningen ondergaan, meer dan beoogd. Externe ondersteuning was vereist.

Bijlage 4

Organisaties Klankbordgroep EMV uitgenodigd in 2018

Aanwezige deelnemende organisaties

Partners voor een Gezond Leefmilieu	CPLD
Liander	Ministerie van Defensie/Koninklijke Marine
Netbeheer Nederland	RIVM
Gezondheidsraad	KPN
FME	T-Mobile Nederland/Monet
Sanifer	EMC-ESD Vereniging
Stichting EHS	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat
NVMBR	URSI

Namens Kennisplatform Elektromagnetische Velden en Gezondheid

Voorzitter Bestuur (tevens voorzitter bijeenkomst)

Voorzitter Communicatieforum

Voorzitter Wetenschapsforum

Algemeen secretaris

Overige uitgenodigde deelnemende organisaties

ACOM Vakbond voor Defensiepersoneel; AFMP; Arbo Unie B.V.; Daniel den Hoed Cancer Center; DARE!!; Erasmus Medisch Centrum; FNV Bondgenoten; Luchtverkeersleiding Nederland; Ministerie van Economische Zaken en Klimaat; Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid; Nederland ICT; TenneT; Universiteit Eindhoven | Fac. Electrotechniek; UU Divisie Environmental Epidemiology; VU Medisch Centrum.

Aanwezige toehoorders/organisatie

Philips	Remyx
CPLD	Stichting EHS
Hulsbos Bouwbiologie	Agentschap Telecom
St. Onafhankelijk Fonds Kennisplatform NL	St. Kennisplatform EM Straling
EMC-ESD Vereniging	Groep Verminder Electrosmog
StopOverdosisStraling.nu	Overige belangstellenden

Onderzoeksondersteuner Kennisplatform (verslag)

Secretaris Wetenschapsforum Kennisplatform

Leden van Wetenschapsforum en Communicatieforum Kennisplatform

Overige uitgenodigde organisaties / belangstellenden

IRAS Universiteit Utrecht; Jans Consultancy; Ministerie EZK; Ministerie I&W; Ministerie SZW; Ministerie van Defensie; Ministerie van VWS; Risk Politics; Schooneveld Advies; Stop UMTS; TU Delft; UMC Utrecht; Universiteit Utrecht; VU University Medical Center; Wageningen UR; privépersonen.